

Venäjä ja kyberpropaganda

Venäläisen propagandan – tai vähemmän väritettyä sanontaa käyttäkseni Venäjän harjoittaman julkisen diplomatian – uudet muodot ovat puhututtaneet Euroopassa viime vuosina niin suurta yleisöä kuin tutkijoita ja poliitikkoja. Venäjän harjoittaman kovan linjan ulkopolitiikan, sanktioiden ja eristäytymisen ohella olemme voineet havainnoida informaatio sodankäyntiin liittyviä ristiriitaisia toimintatapoja. Ne ovat tällä hetkellä paljon näkyvämpiä kuin 1990-luvulla ja 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Skandaaleihin lukeutuvat muun muassa kuuluisalle televisiotoimittajalle Dmitri Kiseljoville langetettu kielto tulla EU:n alueelle, syytökset Venäjän toteuttamista aggressiivisista mediakampanjoista ja maksettujen Internet-kommentaattoreiden armeijoista sekä epäilyttävät toimet englanninkielisen, Suomea käsittelevän Finnbay.fi-uutissivuston ympärillä. Tapahtumat tuovat mieleen muistoja kylmän sodan aikaisesta propagandasta ja toisaalta korostavat Internet-provokaation eli trollauksen roolia laajempänä ilmiönä herättäen keskustelua informaatioturvallisuuden uusista muodoista.

Kansainväliselle yleisölle suunnatun venäläisen median ja Internet-propagandan aiheuttamien uhkien paljastaminen on noussut Euroopan unionin poliittiselle agendalle. Media-alan asiantuntijat ovat panneet merkille, että Venäjän kansainvälisen televisioyhtiön RT:n (entinen Russia Today) ulkomaille lähettämät uutislähetykset ovat tulleet yhä hienovireisemmiksi. Kuten Anne Applebaum ja Edward Lucas toteavat elokuussa *Newsweek*-lehdessä julkaistussa artikkelissaan, kanavan tavoite on näyttää, että ”lännen Venäjää kohtaan esittämä kritiikki on valikoivaa ja epäreilua”. Applebaum ja Lucas väittävät, että

nousussa on toinenkin Venäjän ulkomaisen propagandakoneiston osa, joka on ennakoimaton ja vaikeasti jäljitettävä, suurimmaksi osaksi anonyymi ja täten myös kansainvälistä mediaa vaarallisempi. He tarkoittavat niin kutsuttujen ”trollitehtaiden” järjestelmää. Sen muodostavat ammattimaiset Internet-kommentaattorit, jotka kirjoittavat tekaistuja blogikirjoituksia ja manipuloivat sosiaalisen median keskusteluja Kremlille edullisella tavalla.

Ainakin yhdestä Pietarin keskustassa sijaitsevasta trollitehtaasta on olemassa vakuuttavaa näyttöä. Virallisen tiedon mukaan se on Internet-tutkimusta tekevä yksityinen yritys. Sen useat työntekijät ovat kuitenkin todistaneet, että yritys on palkannut epäilyttävillä sopimuksilla ja salaperäisyyden vallitessa satoja kommentaattoreita, joiden tehtävänä on manipuloida verkossa käytäviä keskusteluja vuorotyönä. Heidän toimintansa on näkyvintä venäjänkielisessä Internetissä, vaikkakin on olemassa todisteita siitä, että Venäjä-mielistä trollausta tapahtuu myös ulkomaisten uutissivustojen kommenttipalstoilla. Tavoitteena on hyökätä Kremliin kohdistettua kritiikkiä vastaan ja suunnata se muualle.

Tämä ei ole uutta. Samaa ilmiötä edustavat myös esimerkiksi Kiinan 50 sentin puolue (nimi viittaa rahasummaan, jonka jotkut palkatut Internet-kommentaattorit saavat yhdestä kommentista) ja laajalle levinneet ”sosiaalisen median hallinnan” menetelmät kaupallisella sektorilla ja poliittisessa kampanjoinnissa. Ne tapahtuvat yleensä yhden kansallisvaltion rajojen sisällä ja kytkeytyvät sen sisäpoliittisiin asioihin. Venäjän aggressiiviset mediakäytännöt kuitenkin laajentavat vaikutuksen myös kansainvälisten konfliktien alueelle. Näin trollitehtaiden järjestelmä pystytään

mobilisoimaan Venäjän agendan vahvistukseksi todellisten sotien yhteydessä. Itä-Ukrainan konflikti tai Venäjän toimet Syyriassa ovat arkoja aiheita, jolle Venäjä vaatii oikeutusta niin Venäjän rajojen sisä- kuin ulkopuolella. Perinteisessä julkisessa tilassa toimivia ammattijournalismin käytäntöjä voi eittämättä kopioida myös koskemaan niin kutsuttua ”Internetin julkista tilaa” käyttämällä maksettujen kommentaattoreiden armeijaa, mutta toisin kuin mediayhtiöitä, niitä ei voi panna toiminnastaan vastuuseen.

Informaatiosotatoimet herättävät joukon kyberturvallisuuteen liittyviä huolia. Finanssialaan ja poliittisiin instituutioihin kohdistuva kyberhyökkäys on kovan vallankäytön suora väline. Sitä käytettiin esimerkiksi Virossa 2007, jolloin asiantuntijat epäilivät, että Venäjältä tulevan tietoliikenteen kautta toteutetut tietokonejärjestelmien kaatumiset olivat vastaus Venäjän vastaisten asenteiden nousuun Virossa. Tällaiset strategiat muistuttavat brutaalaa voiman käyttöä, tuhoamista ja uhkailua perinteisin sotaoperaatioin siitakin huolimatta, että niitä on hankala katsoa kenenkään tekemiksi.

Kylmän sodan aikana rautaesirippu levittyi itäisen Euroopan halki erottaen kommunistista ideologiaa edustavan neuvostoblokin lännestä. Kansallisten rajojen infrastruktuuri ja Berliinin muuri sen avaintekijänä antoivat edellytykset ihmisten, tavaroiden, ideoiden ja informaation lähestulkoon täydelliseen kontrolliin. Muurin ja esiripun metaforat olivat informaatiosodankäynnin oleellisia elementtejä neuvostopuolustuksessa.

Hienovaraisen ja epäinstitutionaaliselta vaikuttavan kyberpropagandan vaikutus vastaa Joseph Nyen määritelmää pehmeästä vallasta, joka perustuu maan tai kulttuurin yleiselle viehätysvoimalle, mutta myös taidolle manipuloida poliittista päätöksentekoa. Uudet geopolittiset jännitteet Venäjän ja EU:n välillä tuovat vanhat metaforat takaisin parrasvaloihin. Tällä kertaa Eurooppa kuitenkin etsii keinoja vastustaa Venäjältä tulevaa propagandaa, joka leviää rajattomien digitaalisten verkostojen välityksellä. Maaliskuussa 2015 Eurooppa-Neuvosto neuvotteli mahdollisuuksista haastaa Venäjän

disinformaatiokampanjat ja päätti perustaa erillisen kommunikaatioyksikön.

Olemmeko todistamassa uuden poliittisen muurin, digitaalisen palomuurin tai jonkin muunlaisen muurin muodostumista? Jos näin tapahtuu, joudutaanko yksi läntisen demokratian peruspilari, sananvapaus, uhraamaan informaatiosodan alttarilla?

Välttääksemme hätiköityjen päätelmien ja varomattomien ratkaisujen tekemistä on tarpeen tutkia informaatiosodankäynnin todellisia vaikutuksia ja syvempiä juuria. Kuten Maria Snegovaja esittää viime syyskuussa *The Moscow Times* -lehdessä julkaistussa kolumnissaan, Kremlin toteuttama ulkomainen propaganda on tehotonta: se epäonnistuu houkuttelevamman Venäjä-kuvan luomisessa eikä juuri tarjoa vakuuttavaa vaihtoehtoa eurooppalaiselle yleisölle. Snegovaja kirjoittaa, että tosiasiaa sen tarkoitus onkin päinvastainen. Hänen siteeraamansa mediatutkijat selittävät, että Venäjän median ja kyberhyökkäysten ensisijainen tavoite on kylvää entistä vahvempia Venäjän vastaisia asenteita lännessä ja käyttää niitä oikeuttamaan kotimaassa vallitseva karu taloudellinen tilanne.

Kaikesta huolimatta on totta, että trollitehtaat tai vastaavat muut vahingolliset toimet voivat aiheuttaa informatiouhkia Internetin julkisessa tilassa niin Euroopassa kuin muualla. Tämä kysymys antaakin aiheita laajemmalle keskustelulle informaatipolitiikasta, Internetin säätelystä ja kyberturvallisuudesta uhan lähteestä riippumatta ja huolimatta siitä, onko se ulkomaisen sabotaasin, paikallisen poliittisen erimielisyyden tai marginaalisen mielipiteen ilmaisun tulosta.

Englannista suomentanut Saara Ratilainen

Dmitry Yagodin

Kirjoittaja työskentelee tutkijatohtorina Tampereen yliopistossa.